

Юрій Ковтун,
аспірант кафедри філософії

**Категорії "традиції", "аристократії", "нації" в контексті
націотворчих та державотворчих процесів в Україні в історіософській
концепції В. Липинського**

Досвід посткомуністичної трансформації українського суспільства, насамперед у політичній сфері, переконливо засвідчує, що для стабільного функціонування новітньої української держави бракує ефективного світоглядного ідейно-теоретичного підґрунтя. У зв'язку з цим особливого значення набувають дослідження державотворчих концепцій вітчизняних мислителів кін. XIX - поч. XX ст. Цікавою з цієї позиції є суспільно-політична концепція Вячеслава Липинського, ключовими положеннями якої є категорії "консерватизму", "територіального патріотизму", "релігійного традиціоналізму". Крім того, історіософські ідеї В. Липинського сформувалися в умовах української національно-визвольної революції (1917-1921 рр.), яка за сутнісними характеристиками співвідноситься з нинішніми соціокультурними і суспільно-політичними реаліями.

Як основоположник державницького напрямку в українській історичній і політичній науці В. Липинський вибудував концепцію української державності на основі ідей консерватизму і релігійного традиціоналізму. Визначальне місце в ній посідають категорії "традиції", "аристократії" й "нації". Мислитель трактує традицію не як чинник стабільності, статичності, нерухомості певної форми життя, а передусім як динамічну творчу силу, рушій суспільно-історичного процесу. У такому тлумаченні, як це не парадоксально, "традиція" постає фактором інноваційного поступального розвитку суспільної системи.

Активно-перетворюючий динамізм притаманний і для розуміння В. Липинським феномена "аристократії". Сутнісними рисами національної аристократії постають матеріальна сила, моральний авторитет, воля до влади і консерватизм. Аристократія повинна стати єдиною ланкою між "старою" і "ноюю" Україною, забезпечивши стабільність національного життя, розвиток якого характеризується високим ступенем дискретності. Вона має здійснювати владу на засадах авторитету, дисципліни, правопорядку, політичної культури. З огляду на це в умовах початку XX ст. визначальну роль у створенні модерної української аристократії В. Липинський відводить інтелігенції. Саме вона постає суб'єктом консолідації в одну культурно-національну цілість народу як пасивної більшості й аристократії як пасивної меншості, у результаті чого й відбувається створення нації. Слабкість національного відродження в Україні полягає, на думку вченого, у кволості соціально-політичних та інтелектуальних верхів українства, найбільш освічені, кращі представники живили російську й польську державність.

Досить актуальним з позицій етносоціальної ситуації в сучасній Україні є розуміння категорії "нації" в історіософії В. Липинського. Воно виходить із концепції "територіального патріотизму". Націю для нього становлять усі

громадяни держави, котрі працюють на її благо. Виходячи з цього, мислитель різко протиставляє власну позицію поглядам і соціалістів, й ідеологів інтегрального націоналізму. Якщо для перших нація або отожднюється з пролетаріатом, або втрачає своє значення в суспільному розвитку, то для прихильників націоналізму визначальним чинником належності до нації є мова, віра та етнічне походження. Окрім цього, мислитель вказує й на екзистенційні основи нації, застерігаючи від штучності її творення. Якщо відродження нації відбувається без любові до цілої нації в усіх її класах і групах, то з самого поняття "нація" відкидається весь його творчий зміст.

У межах аналізу співвідношення провідної меншості і пасивної більшості в суспільстві В. Липинський визначає три позачасові універсальні типи державного устрою: "класократія", "демократія", "охлократія", розуміння яких не цілком збігається з усталеною термінологією. Зокрема, охлократія завбачує цілковите владарювання воїнів-непродуцентів із нівеляцією свободи громадян. У такому державному організмі провідне місце займає вождь-диктатор, а громадянське суспільство перетворюється на аморфну біологічну масу, пасивний натовп. Загалом охлократія, у розумінні В. Липинського, - це жодним чином не влада натовпу, а влада над натовпом. Натомість необмежена демократія підважує в суспільстві засади правопорядку й дисципліни. Державна влада стає інструментом задоволення приватних інтересів багатів-плутократів чи клептократів.

З огляду на це він аналізує найпрогресивніші форми державного устрою. Серед них провідне місце займає "класократія" як спільнота всіх класів, об'єднаних спільною соціальною функцією. Так, до "промислового класу" належать одночасно і робітники, і технічний персонал, і "капітани індустрії", суперечності між якими значно слабші, ніж чинники інтеграції. Зразком "класократичного" устрою є Англія, устрій якої характеризується рівновагою між владою і громадянським суспільством, між силами консерватизму і прогресу. В українських реаліях таким класом-продуцентом філософ вважає верству хліборобів. Тяжка боротьба хлібороба з природою вимагає поступу, дисципліни, організації, котра є неможливою без високого рівня індивідуальної свободи. Враховуючи вищезазначені характеристики хліборобів, В. Липинський зауважує, що клас хліборобів може стати чи не єдиною основою для відродження новітньої української державності.

У цілому аналіз ідей традиціоналізму і консерватизму В. Липинського дозволяє зауважити, що його суспільно-політична і філософська спадщина репрезентує цілісний державно-політичний аспект мислення. Усвідомлюючи світогляд як спосіб думання, він прагнув не лише сформулювати новітню концепцію державотворення, а й докорінно змінити спосіб мислення і світогляд української аристократії, котра має відійти від фаталістичної ідеї, що Україна створиться сама. Українцям необхідним, на його думку, є активно-перетворюючий, динамічний підхід до навколишньої дійсності провідної верстви загалом і кожного українця зокрема.